

Lapsen hyväksikäytöstä johtuvan oireilun tunnistaminen

Opaslehtinen lastensuojeluyksikön henkilökunnalle

LAB-ammattikorkeakoulu

Sairaanhoitaja (AMK), Sosiaali- ja terveysala

2022

Eevi-Maria Mielikäinen

Tiivistelmä

Tekijä(t) Mielikäinen, Eevi-Maria	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK Sivumäärä 26	Valmistumisaika 2022
Työn nimi Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä johtuvan oireilun tunnistaminen opaslehtinen lastensuojeluyksikön henkilökunnalle		
Tutkinto ja koulutusala Sairaanhoidtaja (AMK), Sosiaali- ja terveysala		
Toimeksiantajan nimi, titteli ja organisaatio Attendo Saima		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millaisia hyväksikäytöstä johtuvia oireita erikäisillä lapsilla voi ilmetä. Opinnäytetyössä tarkasteltiin lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä, sen oireita sekä vaikutuksia lapsen fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen elämään.</p> <p>Opinnäytetyön tavoitteena oli koota yhteen tietoa siitä, millaisia oireita lapsilla voi olla jouduttuaan hyväksikäytön uhriksi. Opinnäytetyön tutkimuskysymykset olivat: millaisia oireita seksuaalisesti hyväksikäytetyllä lapsella voi ilmetä ja miten tunnistaa ja kohdata seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi joutunut lapsi.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä kirjallisuuskatsauksen pohjalta. Opinnäytetyöhön valittiin 15 julkaisua ja aineiston analysointi tehtiin induktiivisella sisällönanalyysillä. Näiden tietojen pohjalta koottiin opaslehtinen yhteistyöryitykselle asiakastyössä hyödynnettäväksi. Opinnäytetyöllä vahvistettiin ja tuettiin opinnäytöntekijän ammatillista osaamista tulevaisuutta ajatellen.</p> <p>Opinnäytetyön jatkotutkimuksena olisi mahdollista tehdä tutkimus lastensuojelun henkilökunnan valmiuksista tunnistaa kaltoinkohtelua ja seksuaalista väkivaltaa kokenut lapsi. Myös perheen sisäistä ja ulkoista hyväksikäyttöä ja niiden eroja voisi jatkotutkimuksena tutkia.</p>		
Asiasanat lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, lapsen pahoinpitely, lapsi, tunnistaminen, kohtaaminen, oireet		

Abstract

Author(s) Mielikäinen, Eevi-Maria	Type of Publication Thesis, UAS	Published 2022
	Number of Pages 26	
Title of Publication Identifying symptoms of child sexual abuse - Checklist for child welfare unit staff		
Degree and field of study Bachelor of Health Care Nursing (UAS)		
Name, title and organisation of the client Attendo Saima		
Abstract <p>The purpose of the thesis was to clarify what kind of symptoms can abuse cause to different aged children. Children sexual abuse, its symptoms and effects on child's physical, psychic, and social life were viewed in the thesis.</p> <p>Target was to collect knowledge of what kind of symptoms children can have due to sexual abuse. The research questions were what symptoms can abused children have, and how to recognize and encounter child victim of the sexual abuse.</p> <p>The thesis was carried out as a functional thesis based on literature review. Fifteen publications were chosen for the thesis and the analysis was made by inductive content analysis. Based on the results the guide leaflet was gathered for the principal company to be used in their customer work. The thesis strengthens and supports author's professional competence for the future.</p> <p>For further study to this thesis would be possible to make a research of readiness of child welfare personnel to recognize a child that has experienced maltreatment and sexual abuse. Also abuse inside and outside family and their difference could be studied.</p>		
Keywords child sexual abuse, child maltreatment, child mistreatment, child, recognition, encounter, symptoms		

Sisällys

1	Johdanto.....	1
1.1	Opinnäytetyön tausta.....	1
1.2	Tavoite ja tarkoitus.....	2
1.3	Yhteistyökumppanin esittely	3
2	Lapsen kaltoinkohtelu	4
2.1	Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö.....	4
2.2	Epäily ja tunnistaminen.....	4
2.3	Hyväksikäytöstä johtuvat oireet.....	5
3	Lapsen kohtaaminen	7
4	Lait ja säädökset.....	8
4.1	Suojaikäraja.....	8
4.2	Lastensuojelulaki	8
4.3	Rikoslaki	8
4.4	YK:n lastenoikeudet.....	9
5	Tietoperustan tiedonhaku	10
5.1	Aikaisemmat tutkimukset ja opinnäytetyöt aiheesta	10
6	Opinnäytetyön toteutus.....	11
6.1	Kirjallisuuskatsaus	11
6.2	Toiminnallinen opinnäytetyö	11
6.3	Tiedonhaku ja aineiston valinta.....	12
6.4	Aineiston analysointi.....	14
7	Tulokset.....	16
7.1	Oireet hyväksikäytön jälkeen	16
7.2	Fyysiset oireet	16
7.3	Psyykkiset oireet.....	17
7.4	Seksuaalisen hyväksikäytön tunnistaminen ja lapsen kohtaaminen.....	18
8	Pohdinta	20
8.1	Tulosten arviointi ja johtopäätökset.....	20
8.2	Eettisyys ja luotettavuus	20
8.3	Jatkotutkimus- ja kehittämissuositukset.....	21
	Lähteet	22

Liitteet

Liite 1. Esimerkki sisällönanalyysistä

Liite 2. Valittu aineisto

Liite 3. Opaslehtinen

1 Johdanto

1.1 Opinnäytetyön tausta

Terveystieteiden tutkimuksessa työskentelevät henkilöt saattavat joutua kohtaamaan epäilyjä, jotka kohdistuvat lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Usein epäilykset voivat herätä jo yksittäisistä sanoista, lapsen käyttäytymisestä, tai leikeistä. (Korkman ym. 2012.)

Kaikilla Valviran laillistamilla terveydenhuollon ammattilaisilla on velvollisuus ilmoittaa poliisille, mikäli he työssään kohtaavat sellaisia tapauksia, joiden perusteella herää epäily lapsen seksuaalirikoksesta. Rikoslain luku 20 on määritellyt tällaisiksi seksuaalirikoksena rangaistavaksi teoiksi esimerkiksi pahoinpitelyn tai lapsen seksuaalisen hyväksikäytön. Poliisille ilmoittamisen lisäksi on tehtävä lastensuojeluilmoitus. (Valvira 2021.)

Lapsen kaltoinkohtelun merkkejä on useita, joten yksittäisen riskitekijän tai merkin perusteella on vaikea tehdä päätelmiä. Terveystieteiden työntekijän täytyy huolen ilmaantuessa ottaa asia puheeksi lapsen, vanhempien sekä niiden työyhteisön jäsenien kanssa, joilla on hoitosuhde lapseen tai tämän perheeseen. Lapsen kaltoinkohtelun tunnistus vaatii terveydenhuollon työntekijältä osaamista. (Storvik-Sydänmaa ym. 2019.) Lastensuojelulain (417/2007) tarkoituksena on pyrkiä varmistamaan lapsen oikeudet turvalliseen, tasapainoiseen ja monipuoliseen kasvuympäristöön sekä lapsen erityiseen suojeluun.

Terveystieteiden tutkimuksessa työskentelevän henkilön tulee tehdä lastensuojeluilmoitus jo silloin kun epäily lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä on herännyt. Ilmoituksen voi tehdä puhelimitse, kirjallisella lomakkeella tai käymällä lapsen asuinkunnan sosiaalitoimistossa. (THL 2022.)

Sosiaali- ja terveysministeriö on julkaissut vuonna 2022 uuden toimintasuunnitelman lasten kokeman seksuaalisen väkivallan torjumiseen. Nuorilta kerättyssä aineistossa heidän itänsä mielestä seksuaalista väkivaltaa voitaisiin parhaiten ehkäistä kasvatuksella, tiedolla ja huolenpidolla. Lisäksi aikuisten pitäisi osata ja pystyä puhumaan lapsille ja nuorille asioiden oikeilla nimillä, sekä kertoa lapsen ikätaso huomioon ottaen, mikä on oikein ja mikä väärin. Vuoden 2018 lapsiuhritutkimusaineiston mukaan vain noin 26 prosenttia on kertonut aikuiselle kokemastaan seksuaaliväkivallasta. (Malja & October 2022.)

Suomessa tehty kouluterveyskysely kertoo, että 9.-luokkalaisilla tytöillä seksuaalisen hyväksikäytön kokemusten esiintyvyys on 10–13 % luokkaa ja samanikäisillä pojilla 3–4 %. Vuonna 2018 seksuaalisen hyväksikäytön uhreista 13 % oli poikia. Usein lapsiin kohdistuva seksuaalinen väkivalta on toistuvaa. (Tiitinen 2021.)

Aihe on tärkeä nykypäivänä, sillä muun muassa poliisin verkkosivuilta käy ilmi, että vuonna 2021 poliisille ilmoitetuista noin 5400 seksuaalirikoksesta reilusti yli puolet olivat lapsiin kohdistuneita. Tämän lisäksi samana vuonna on tutkittu yli 850 rikosta liittyen lapsia seksuaalisesti esittävään kuvamateriaaliin. (Poliisi.)

Kaakkois-Suomeen on perustettu vuoden 2022 alussa Suomen toinen lapsiin kohdistuvien rikoksien selvittämiseen keskittyvä tutkintaryhmä. Lapsirikosryhmä keskittyy Kaakkois-Suomen alueella alaikäisten lasten pahoinpitelyihin ja seksuaalirikoksiin. Tutkintaryhmän perustamisen takana on THL:län vetämä Barnahus-hanke, joka on käynnistynyt 2019 syksyllä. Hankkeen tarkoituksena on tehostaa väkivaltaa kokeneiden lasten hoitoa ja tukea sekä väkivaltaepäilyjen selvitystä. Vuonna 2020 hankkeen edustajat ovat laatineet selvityksen lapsiin kohdistuvien rikosten tutkintojen nykytilasta. Selvityksestä käy ilmi, että lapsia koskevat rikostutkinnat kestävät liian pitkään ja vaativan työn luonne kuormittaa tutkijoita. (Poliisi 2022.)

Barnahus-selvityksestä käy ilmi, että viime vuosien aikana lasten seksuaalirikokset ovat olleet nousussa. Vuonna 2019 poliisin tietoon tulleita tapauksia oli 145, kun taas seuraavana vuonna määrä oli 211. Lasten pahoinpitelyrikosten määrä on viime vuosina pyörinyt neljänsadan molemmin puolin. Tilastoihin vaikuttaa myös se, että vuodesta 2012 lastensuojelulaki on säädetty tiukemmaksi. Lapsiin kohdistuva rikollisuus kasvaa myös internetissä. Tyyppisin lapsiin kohdistuva rikos verkossa on niin sanottu grooming eli lapsen houkuttelu seksuaalisiin tekoihin. Seksuaalisen sisällön lähettäminen lapselle tai lapsen suostuttelu lähettämään itsestään seksuaalista sisältöä luetaan lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi. (Poliisi 2022.)

1.2 Tavoite ja tarkoitus

Opinnäytetyön tavoitteena on koota yhteen tietoa siitä, millaisia oireita lapsilla voi olla jouduttuaan hyväksikäytön uhriksi. Näiden tietojen pohjalta kootaan opaslehtinen yhteistyöyritykselle asiakastyössä hyödynnettäväksi. Opinnäytetyö toteutetaan yhteistyössä yhteistyöyrityksen kanssa. Aiheen valintaan vaikutti yhteistyöyrityksen toiveet, sillä he ilmaisivat tarvitsevansa asiakastyötä helpottavan opinnäytetyötutkimuksen.

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, millaisia hyväksikäytöstä johtuvia oireita voi erikäisille lapsille ilmetä. Opinnäytetyöllä vahvistetaan ja tuetaan opinnäytetyöntekijän ammatillista osaamista tulevaisuutta ajatellen.

Tutkimuskysymyksinä ovat

1. Millaisia oireita seksuaalisesti hyväksikäytetyllä lapsella voi ilmetä?

2. Miten tunnistaa ja kohdata seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi joutunut lapsi?

1.3 Yhteistyökumppanin esittely

Yhteistyökumppaniksi valikoitui Attendon lastensuojeluyksikkö Saima. Yksiköstä ilmaistiin, että lapsen hyväksikäyttöön liittyvän oireilun tunnistamisen ja hyväksikäytetyn lapsen kohtaaminen on heille aiheena tärkeä. Opinnäytetyö tästä aiheesta auttaisi heitä asiakastyössä.

Yksikkö tarjoaa erityistason hoitoa huostaanotetuille tai avohuollon tukitoimena sijoitetuille nuorille. Asiakaspaiikkoja on 7. Saiman erityisosaamisalueita ovat neuropsykiatrian tuntemus sekä lapsi- ja nuorisopsykiatrinen osaaminen. Lapsen tarpeet ja elämäntilanne huomioidaan yksilöllisesti ja toimintaa ohjaa johdonmukaisuus kasvatustyössä. Kasvatus – ja kuntoutustyö perustuu voimavarakeskeisyyteen, dialogisuuteen, ratkaisukeskeisyyteen sekä omaohjaajasuhteeseen. Ammatillinen perhetyö on osa lapsen ja nuoren hoito- ja kasvatustaprosessia. Henkilöstö on koulutettu ratkaisukeskeiseen perhetyöhön ja kasvatustyö on suunnitelmallista, tavoitteellista sekä lasten osallisuutta, yksilöllisyyttä ja oikeuksia huomioivaa. (Attendo 2022.)

Saimassa järjestelmällinen arki aikuisten johdolla pyrkii luomaan hyvät edellytykset lapsen ja hänen perheensä tukemiseen vaikeissa elämäntilanteissa. Kasvatustyö Saimassa perustuu nuoren kuulemiseen, ymmärtämiseen, hyvään vuorovaikutukseen sekä omaohjaaja työskentelyyn. Tavoitteena on auttaa nuoria vahvistamaan omia voimavaroja, ymmärtämään toimintamalleja sekä etsiä yhdessä uusia ratkaisumalleja. Omaohjaajatyöskentely perustuu lapsen ja ohjaajan väliseen tunnesuhteeseen, jolloin lapsi voi kokea olevansa ai-
nutlaatuinen. (Attendo 2022.)

2 Lapsen kaltoinkohtelu

Kaikkea lapseen kohdistuvaa negatiivista tekemistä tai tekemättä jättämistä, joka vaarantaa lapsen kehityksen ja kasvun kutsutaan kaltoinkohteluksi. Kaltoinkohtelu voi olla henkistä, fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa, huolenpidon ja lapsen hoidon laiminlyöntiä sekä väkivallan näkemistä. (Storvik-Sydänmaa 2019.) Tässä opinnäytetyössä keskitytään kaltoinkohtelun muodoista seksuaaliseen hyväksikäyttöön.

2.1 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

Lapsen seksuaalisella hyväksikäytöllä tarkoitetaan kaikkea lapsen koskemattomuutta loukkaavia tekoja. Näitä ovat muun muassa lapsen seksuaalinen koskettelu, yhdyntä ja/tai sen yritys, lapseen kohdistuva seksuaalinen väkivalta, lapseen kohdistuva tirkistely, lapsiprostituutio tai lapsen saattaminen sukupuolielintensä paljastamiseen tai seksuaalisessa tarkoituksessa kuvaamiseen. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö määritelmänä ei kuitenkaan edellytä fyysistä kontaktia lapsen kanssa, sillä hyväksikäyttöä tapahtuu nykyisin myös internetin tai kännykän välityksellä esimerkiksi alastonkuvien ja videoiden myötä. (HUS 2022a; Tiitinen 2022.)

Mediassa näkee usein uutisia koskien lasten seksuaalista hyväksikäyttöä, minkä takia voi syntyä käsitys, että seksuaalinen hyväksikäyttö olisi aiempiin vuosiin verrattuna lisääntynyt merkittävästi. Poliisin tietoon tulleiden ilmoitusten määrä on tutkimusten mukaan lisääntynyt viime vuosina. Nykyään hyväksikäyttö tapauksiin osataan reagoida aiempaa matalammalla kynnyksellä ja näin ollen ilmoitusten määrä luonnollisesti kasvaa. Lisäksi osa tapauksista on niin kutsuttuja vääriä hälytyksiä. (HUS 2022a.)

2.2 Epäily ja tunnistaminen

Seksuaalisesta hyväksikäytöstä syntyvä epäily voi herätä esimerkiksi lapsen oudon käyttäytymisen tai puheiden perusteella. Lapsi voi myös piirtää tai leikkiä iälleen sopimattomalla tavalla seksualisoituneesti. Kuitenkaan mikään yksittäinen käyttäytymisessä tapahtuva muutos tai oire ei ole pelkästään osoitus hyväksikäytöstä, mutta lapsen tällaiset esille tuomat asiat tulisi ottaa vakavasti. Usein oireiden laatu on riippuvainen lapsen iästä ja se voi olla monimuotoista aina psyykkisistä oireista fyysisiin. (Storvik-Sydänmaa 2019; Tiitinen 2022.)

Mahdollinen hyväksikäyttöepäily herää usein jo perusterveydenhuollossa, jossa asiaa ei kuitenkaan ryhdytä selvittämään siellä, vaan tapaus ohjautuu poliisin tutkittavaksi. (Korkman ym. 2012) Kaikissa terveydenhuollon yksiköissä kaltoinkohtelun tunnistaminen on

tärkeää ja se kuuluu myös vahvasti osaksi terveydenhuollon työntekijän ammatillista osaamista. Lähtökohta kaltoinkohtelun puuttumiseen on huolen herääminen. (Storvik-Sydänmaa 2019, s.309)

Oikeuskäsittelyn kannalta lapsen spontaanisti kertoma kertomus on usein ainoa merkittävä todiste hyväksikäytöstä, sillä vain harvoin aineellista näyttöä tai somaattisia löydöksiä löytyy. Tämän takia lapsen kertomus tulee taltioida tarkkaan, eikä lasta saa johdatella kysymyksillä. Johdattelevilla kysymyksillä voidaan muuttaa lapsen kertomusta ja luoda valheellisia muistikuvia. Esimerkkinä johdattelevista kysymyksistä ovat sellaiset, joilla lapselle annetaan informaatiota, jota hän ei ole itse tuonut esille. (Korkman ym. 2012.)

Poliisin päätettävissä on, aloitetaanko epäilyn perusteella esitutkintaa. Esitutkinnassa selvitetään rikosepäilyyn liittyviä seikkoja, jonka jälkeen syyttäjä päättää nostetaanko syyte. Lopullisen päätöksen epäilyn rikoksen tapahtumisesta tekee tuomioistuin. (Joki-Erkkilä & Korkman 2015.)

Mikäli terveydenhuollossa työskentelevä henkilö saa työssään selville sellaista tietoa, josta hänelle herää epäily lapseen kohdistuneesta rikoslain 20.luvun tarkoittamasta seksuaalirikoksesta, on hänellä velvollisuus ilmoittaa asiasta poliisille. Tämän lisäksi terveydenhuollossa työskenteleviä koskee velvollisuus laatia asiasta lastensuojeluilmoitus. (Finlex 2018.) Epäiltäessä lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä asiaa tutkitaan moniammatillisessa yhteistyössä yhdessä terveydenhuollon, lastensuojelun ja poliisin kanssa. Rikostutkimusta johtaa poliisi ja he keräävät esitutkinta-aineiston. Lastensuojelun tehtävänä on vastata lapsen hoidosta, hoivasta ja turvallisuudesta. Lapsen somaattisen ja psyykkisen terveyden tutkiminen, hoidon tarpeen arviointi sekä virka-avun antaminen poliisille lapsen haastattelussa on terveydenhuollon tehtävä. (Tiitinen 2022.)

Suomessa alle 16-vuotiaiden somaattiset tutkimukset on keskitetty erikoissairaanhoidon ja 16 täyttäneiden tutkimuksista vastaavat paikkakuntien Seri-tukikeskukset. Lasten seksuaalisen hyväksikäytön tutkimisesta vastaa moniammatillinen tiimi, johon täytyy kuulua lastenlääkäri, lastenpsykiatri, psykologi, gynekologi, sairaanhoitajia ja muita terveydenhuollon työntekijöitä. (Tiitinen 2022.)

2.3 Hyväksikäytöstä johtuvat oireet

Seksuaalisen hyväksikäytön oireet ovat hyvin yksilöllisiä, toiset alkavat oireilla heti tapahtuneen jälkeen, kun taas toisilla siihen voi mennä kuukausia tai jopa vuosia. Oireet voivat myös hävitä jonkin ajan sisällä tapahtuneesta tai vastaavasti pahentua ajan kuluessa. Hyväksikäytön uhriksi joutumisesta ei siis seuraa tietynlaisia oireita tai käytöstä. Siihen

millaisia vaikutuksia hyväksikäytöllä on lapseen vaikuttaa muun muassa lapsen ikä ja kehitystaso, persoonallisuus sekä kasvuympäristö. (HUS 2022b.)

Seksuaalisen hyväksikäytön oireet jaetaan usein somaattisiin, fyysisiin ja psyykkisiin oireisiin. Somaattinen oireilu on riippuvainen lapsen iästä ja on näin ollen yksilöllistä. Valtaosalla ensimmäinen oire voi olla fyysinen, vaikka somaattisia löydöksiä tutkimuksissa löydetäkään. Seksuaalisen hyväksikäytön uhreille syntyvät vammat ovat usein sukupuolielimissä, peräaukon seudulla, suussa tai eri puolilla kehoa, kiinni pitämisen seurauksena. Epäily hyväksikäytöstä voi saada alkunsa, jos uhrilla on sukupuoli- tai virtsaelinten tulehdusoireita, erilaisia virtsaamiseen ja suolen toimintaan liittyviä psykosomaattisia oireita. Myös yllättävä raskauden ilmeneminen saattaa herättää epäilyn hyväksikäytöstä. (Räsänen ym. 2001.)

Seksuaalista hyväksikäyttöä kokeneilla lapsilla todetaan yleensä erilaisia pelkotiloja, PTSD:n eli traumanperäisen stressihäiriön ja käytöshäiriön oireita, itsetunnon heikkenemistä sekä yli seksualisoitunutta käyttäytymistä. Alle kouluikäisten yleisimmät seuraukset seksuaalisesta hyväksikäytöstä ovat painajaiset, ahdistuneisuus, traumanperäiset stressihäiriöt ja seksualisoitunut käyttäytyminen. Kouluikäisten yleisimpiä oireita ovat erilaiset pelot, aggressiivisuus, kouluongelmat, hyperaktiivisuus, regressiivinen käyttäytyminen ja neuroottistasoinen psyykkinen häiriö. Nuoruusikäisillä yleisempiä oireita ovat masennus, itsetuhoisuus, ruumiilliset vaivat, karkaaminen, päihteiden käyttö sekä lakien rikkominen. Oireettomia hyväksikäytön uhreja on noin joka kolmas. Oirehdintaa lisäävät penetraatio, hyväksikäytön toistuvuus ja pitkäkestoisuus, pakottaminen, äidillisen tuen puute sekä hyväksikäyttäjän ja lapsen suhteen läheisyys. (Räsänen ym. 2001.)

Seksuaalista hyväksikäyttöä kokeneilla esiintyy nuoruudessa ikätovereitaan enemmän ongelmia tunne-elämässä, aggressiivista käytöstä, riippuvuutta päihteisiin, itsetuhoisuutta sekä rikollisuutta. Pojilla havaitaan enemmän oireita kuin tytöillä. (Räsänen ym. 2001.)

3 Lapsen kohtaaminen

Aluksi pitäisi saada tarpeeksi tietoa, jotta pystytään arvioimaan poliisille ilmoittamisen ja lastensuojeluilmoituksen tarpeellisuus. Rikosepäilyyn tulee välttää ottamasta liikaa kantaa. Hyväksikäyttöepäilyyn liittyvästä ilmoitusvelvollisuudesta informoidaan lapsen saattajaa. (Joki-Erkkilä & Korkman 2015.)

Lapsen halu kertoa hyväksikäytöstä voi olla ohimenevää. Terveystieteiden ammattilaisen tulisi vahvistaa lapsen turvallisuuden tunnetta ja osata kohdata lapsi tämän kehitystasoa vastaavalla tasolla. Jos lapsi kokee, ettei hänen kertomaansa ole kuultu tai siihen ole reagoitu ajoissa, voi se vaikuttaa negatiivisesti hänen haluunsa puhua asiasta. Kuuntelemalla ja osoittamalla kiinnostusta lapsen kertomaa kohtaan, lapsi voi rohkaistua kertomaan asioista tarkemmin. (Storvik-Sydänmaa ym. 2019.) Lasta tulee kuunnella rauhallisesti ja osoittaa, että hän voi turvallisesti kertoa kokemuksestaan aikuiselle. Asioita, joita lapsi ei ole itse tuonut esille ei saa tuoda keskusteluun, koska sillä voi olla merkitys lapsen muistikuvaan tapahtumista sekä käsitykseen siitä, mitä aikuinen toivoisi hänen sanovan. (Joki-Erkkilä & Korkman 2015.)

Keskustelun aikana pitäisi pysyä neutraalina, ei moralisoida eikä esittää omia mielipiteitä siitä mitä lapsi kertoo. Tapahtumiin sekä hyväksikäyttäjään saattaa liittyä ristiriitaisia tunteita, jonka takia lapsen tuntemusten tulkinta tulisi jättää vähäiseksi. Useimmiten lapsen hyväksikäyttäjä on entuudestaan lapselle tuttu, jonka lapsi tuntee hyvin ja joka on tälle tärkeä. Tämä on syy siihen, miksi lapsi voi kokea olevansa osallinen tapahtumiin. (Joki-Erkkilä & Korkman 2015.)

Epäilyn tarkempi selvittely tulisi jättää varsinaiseen rikostutkintaan, mikäli lapsi on itseertonut hyväksikäyttöön viittaavia asioita. Jotta kertomus olisi luotettava ei lapsen kanssa saa keskustella asiasta liikaa eikä tälle saisi esittää asiaan johdattelevia kysymyksiä. Lapsen muistikuvat ovat herkästi muovautuvia, minkä takia kysymyksillä johdattelu voi muuttaa hänen kertomustaan ja vaikeuttaa näin ollen asian myöhempää selvittelyä. Ilmoitus on tärkeää tehdä heti hyväksikäytön epäilyn herättyä, jotta voitaisiin kuulla lasta mahdollisimman nopeasti. Joskus voi käydä myös niin, että lapsen läheisille on voinut syntyä virheellinen epäily hyväksikäytöstä. Mikäli tällaisessa tapauksessa keskusteluissa vahvistetaan virheellistä muistikuvaa saattaa lapselle syntyä valemuisia. Somaattisen tutkimuksen kiireellisyys tulee muistaa, mikäli epäillään hyväksikäytön tapahtuneen lähiaikoina. (Joki-Erkkilä & Korkman 2015.)

4 Lait ja säädökset

4.1 Suojaikäraja

Suomessa seksuaalisen kanssakäymisen suojaikäraja on 16-vuotta. Tämä tarkoittaa sitä, että alle 16-vuotiaiden ei katsota pystyvän antamaan pätevää suostumusta sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen kanssakäymiseen aikuisen kanssa. (Poliisi.)

Perheen sisäisessä hyväksikäytössä, jossa tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan verrattava henkilö, lapsen ikäraja on 18vuotta (Poliisi). Suojaikärajan tarkoituksena on suojella lasta, kunnes hän on iältään tarpeeksi kypsä ja pystyy itse päättämään seksuaalikäyttäytymisestään. (Rikoslain mukainen suojaikäraja.)

4.2 Lastensuojelulaki

Jokaisella lapsella on oikeus saada kasvaa turvallisessa kasvuympäristössä, oikeus tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista ja lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla. Lapselle tulee taata tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi. (Lastensuojelulaki 2007/417/ § 1).

Viranomaisten, jotka toimivat lasten ja perheiden kanssa on pyrittävä tukemaan vanhempia ja huoltajia kasvatustyössään ja tarjoamaan riittävää ja oikea-aikaista apua perheille. Lisäksi tarvittaessa viranomaisten tehtävä on ohjata lapsi ja perhe lastensuojelunpiiriin. (Lastensuojelulaki 2007/417/§ 2.)

4.3 Rikoslaki

Rikoslaki 16 § (8.7.2022/723) lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö:

Jos lapsenraiskaus tai seksuaalinen kajoaminen lapseen, ottaen huomioon lapsen ja tekijän ikä ja kypsyys, osapuolten suhde sekä muut teko-olosuhteet, on kokonaisuutena arvostellen rikoksen vakavuutta vähentävien seikkojen vallitessa tehty, rikoksen tekijä on tuomittava lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

Mitä 1 momentissa säädetään, ei sovelleta, jos teko on toteutettu 1 §:n 2 momentin 1–3 kohdassa tai 3 §:n 2 momentin 1–3 kohdassa tarkoitetulla tavalla. (Rikoslaki 2022/723/§16.)

Vuonna 2018 hallitus on tuonut eduskunnalle esityksen, jossa esitettiin muun muassa enimmäisrangaistuksen korotusta lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä sekä uutta rangaistus-säännöstä koskien törkeää lapsenraiskausta (HE 212/2018).

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö säädetään rangaistavaksi rikoslain 20 luvun 6 §:ssä. Säännöksen mukaan tuomitaan se, joka koskettelemalla tai muulla tavoin tekee kuuttatoista vuotta nuoremmalle lapselle seksuaalisen teon, joka on omiaan vahingoittamaan tämän kehitystä, tai saa tämän ryhtymään sellaiseen tekoon. Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan myös se, joka on sukupuoliyhteydessä kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen kanssa, jos rikos ei 7 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla ole kokonaisuutena arvostellen törkeä. Rangaistusasteikko on vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta vankeutta. (HE 212/2018.)

Jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden sekä asuu lapsen kanssa samassa taloudessa, säännöstä sovelletaan myös 16- ja 17-vuotiaisiin lapsiin kohdistuneisiin tekoihin (2 mom.) (HE 212/2018).

4.4 YK:n lastenoikeudet

YK:n lapsen oikeuksien sopimus on tärkein lasten oikeuksia koskeva asiakirja maailmassa, joka koskee kaikkia alle 18-vuotiaita lapsia. Sopimuksessa luetellaan lapsille kuuluvat ihmisoikeudet. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa on määritelty lapsen oikeudet neljän periaatteen mukaan: *lasta ei saa syrjiä, lapsen etu pitää ottaa huomioon, lapsella on oikeus elämään ja kehittymiseen ja lapsen näkemystä pitää kunnioittaa.* (Lapsen oikeuksien sopimus.) Sopimus on hyväksytty vuonna 1989 YK:n yleiskokouksessa ja siihen on sitoutunut 196 maata. Sopimusta on vuosien mittaan kehitetty ja siihen on myös lisätty kolme lisäpöytäkirjaa, Suomessa lasten oikeuksien sopimus on tullut voimaan vuonna 1991, ja kaikki kolme lisäpöytäkirjaa ovat myös tässä mukana. (Lapsen oikeuksien sopimus.)

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 34 artiklan mukaan sopimusvaltiot sitoutuvat suojelemaan lasta kaikilta seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön muodoilta. Sopimusvaltiot ovat sitoutuneet ryhtymään tarkoituksenmukaisiin toimenpiteisiin estääkseen lasten hyväksikäytön pornografiassa (esitykset ja aineistot), lasten houkuttelun ja pakottamisen osallistumaan seksuaalisiin tekoihin sekä estämään lasten hyväksikäytön prostituutiossa ja muussa laitottomassa seksuaaliseen toimintaan liittyvässä toiminnassa. (Lasten oikeuksien sopimus.)

5 Tietoperustan tiedonhaku

Tietoperustan tiedonhaku on toteutettu käyttäen apuna sähköisiä tietokantoja kuten LAB-Primo, Medic, Arto sekä lisäksi Google ja Google Scholar. Sähköisistä tietokannoista on etsitty erilaisilla hakusanoilla aiheeseen sopivia lähteitä. Hakusanoja ovat olleet muun muassa lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, lapsen kaltoinkohtelu sekä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä johtuvat oireet.

5.1 Aikaisemmat tutkimukset ja opinnäytetyöt aiheesta

Lisäksi opinnäytetyötä tehdessä Theseuksesta on käyty katsomassa aiheeseen liittyviä AMK-opinnäytetöitä, joita löytyi viime vuosilta liittyen hyväksikäytön psyykkisistä seurauksista (Surakka & Tulonen 2020), lapsena tai nuorena koetun seksuaalisen hyväksikäytön vaikutuksista naisen seksuaalisuuteen (Henttonen & Kemppainen 2022), lapsiin kohdistuvan seksuaalisen häirinnän ja väkivallan tunnistamisesta ja kohtaamisesta (Ruohisto & Karjalainen 2022) sekä seksuaalista väkivaltaa kokeneen lapsen kohtaamisesta (Kortelainen & Niskanen 2022). Yksi pro gradu- tutkielma aiheesta löytyi myös, joka käsitteli lapsen kertomista seksuaalisesta hyväksikäytöstä (Kannela 2016).

6 Opinnäytetyön toteutus

6.1 Kirjallisuuskatsaus

Hoito- ja terveystieteitä käsittelevissä tutkimuksissa kuvailevaa kirjallisuuskatsausta on käytetty paljon tutkimusmenetelmänä. (Kangasniemi ym. 2013.) Kirjallisuuskatsaus jaetaan kolmeen pääryhmään: kuvaileva kirjallisuuskatsaus, systemaattinen kirjallisuuskatsaus sekä meta-analyysi. Yleisin käytetty kirjallisuuskatsauksen perustyyppi on kuvaileva kirjallisuuskatsaus. (Salminen 2011, 6.) Kirjallisuuskatsauksessa aineiston valintaan vaikuttaa vahvasti tutkimuskysymys. Jotta tutkimuskysymykseen pystytään vastaamaan mahdollisimman hyvin, täytyy löytää mahdollisimman asianmukainen aineisto. (Kangasniemi ym. 2013.)

Tutkittavaa ilmiötä pystytään kuvaamaan laajasti, koska aineistot ovat laajoja eikä aineiston valinnassa ole tarkkoja metodisia sääntöjä. (Salminen 2011, 6.) Tutkimusmenetelmänä kirjallisuuskatsaus on aikaisemman tiedon yhteen kokoamista, kuvailua sekä jäsentynyttä tarkastelua. Teoreettiseen taustaan liian ohuesti liitetyt analysoidut tutkimukset voivat heikentää kirjallisuuskatsauksen luotettavuutta. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus rakentuu muutamasta eri vaiheesta, joita ovat: tutkimuskysymyksen muodostus, aineiston keruu, aineiston kuvaus ja tulosten tarkastelu. (Kangasniemi ym. 2013.)

Opinnäytetyö on tarkoitus toteuttaa toiminnallisena opinnäytetyönä kirjallisuuskatsauksen pohjalta. Ajatuksena on luoda lastensuojeluyksikköön opaslehtinen, jonka aiheena on ”miten tunnistaa lapsen hyväksikäytöstä johtuva oireilu”.

6.2 Toiminnallinen opinnäytetyö

Toiminnallisen opinnäytetyön lähtökohta on jokin konkreettinen asia tai tehtävä, johon etsitään ratkaisua opinnäytetyötä apuna käyttäen (Karelia 2021). Toiminnallinen opinnäytetyö on työelämälähtöinen ja opinnäytetyössä tavoitteena on tehdä jokin toiminnallinen tuotos esimerkiksi ohjeistus, tuote/taideteos tai toimintatapa (Metropolia 2020). Opinnäytetyön tutkimustavaksi valikoitui kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä. Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus on tieteellisen tutkimuksen menetelmäsuuntaus, jossa kohteen laatua, ominaisuuksia ja merkityksiä pyritään tulkitsemaan. (Koppa 2021.)

Toiminnalliseen opinnäytetyöhön ei yleensä kuulu tutkimuskysymyksiä (Vilkkä & Airaksinen 2003). Tässä tapauksessa toiminnallinen opinnäytetyö tehtiin kirjallisuuskatsauksen pohjalta, joten tutkimuskysymykset laadittiin. Tutkimuskysymykset löytyvät luvusta 1.2. Tavoite ja tarkoitus.

Vilkan ja Airaksisen 2003, mukaan toiminnallisen opinnäytetyön tuotos tehdään jollekin kohderyhmälle, tämän opinnäytetyön tuotos tuli lastensuojelunhenkilökunnan käyttöön. Ajatuksena oli ensin tehdä opas mutta se muuttui opinnäytetyön teon aikana opaslehtiseksi. Opaslehtinen toteutettiin käyttäen Canva-suunnittelutyökalua, jolla voi luoda helposti erilaisia suunnittelumalleja kuten julisteita, esitelmiä ja kortteja (Canva).

6.3 Tiedonhaku ja aineiston valinta

Aineisto kerättiin pääosin LAB-Primon tietokantahaun kautta verkosta saatavista aineistoista. Sähköisiä tietokantoja, joita tämän opinnäytetyön tiedonhaussa käytettiin, olivat Finna, Arto, Medic, EBSCO-Cinahl ja PubMed. Tiedonhaussa hyödynnettiin lisäksi manuaalista hakua Google Scholarista sekä Heili- kirjastoista. LUT-tiedekirjaston informaation antamaa ohjausta on hyödynnetty tietokantojen käytössä sekä aineistojen haussa. Opinnäytetyössä ei käsitellä henkilötietoja. Taulukossa 1. on esitelty aineiston kerääminen tietokannoista.

Tietokanta	Hakusanat	Rajaukset	Hakutulokset	Otsikon perusteella valittu	Lopullisesti valittu
Medic	asiasanat, "lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö"	rajaukset: 2012–2022, kaikki kielet	23	11	6
	hyväksikäyt*, AND lapset lapsien lasten lapsen	rajaukset: 2012–2022, kaikki kielet	33	11	
EBSCO-Cinahl	child sexual abuse AND symptoms	rajaukset: 2012–2022, english, full text	130	6	2
		rajaukset: 2017–2022, english, full text	39		
PubMed	child sexual abuse AND symptoms AND how to help	rajaukset: free full text, 2012–2022	73	4	3
		rajaukset: free full text, 2017–2022	44		
Finna	lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö AND oireet AND tunnistaminen	rajaukset: available online, 2012–2022, English/finnish	10	1	1
Manuaalinen haku					3
Yhteensä					15

Taulukko 1. Aineiston haku ja rajaus

Aineistoa rajattiin sisäänotto- ja poissulkukriteerein julkaisu vuoden, julkaisu kielen, saatavuuden sekä lähteiden perusteella. (Taulukko 2.) Aineiston tuli olla mahdollisimman ajantasainen ja siksi rajaus tehtiin viimeisimmän kymmenen vuoden tarkkuudella 2012–2022. Englanninkielisiä aineistoja etsiessä rajattiin haku viimeiseen 5 vuoteen, sillä aineistoja tuli aiemmalla kymmenellä vuodella niin paljon. Aineistojen kielenä tuli olla suomi tai englanti.

Opinnäytetyöhön valittiin tieteellisiä artikkeleita ja tutkimuksia, väitöskirjoja ja kaksi aihetta käsittelevää kirjaa. Tärkein sisäänottokriteeri aineistojen valinnassa oli kuitenkin aineiston vastaaminen tutkimuskysymyksiin.

Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
Aineisto on julkaistu 2012–2022 välisenä aikana.	Aineisto on julkaistu ennen vuotta 2012.
Aineiston kieli on suomi tai englanti.	Aineiston kieli on muu kuin suomi tai englanti.
Aineisto on tieteellinen lähde tai muuten luotettava.	Aineisto ei ole tieteellinen lähde eikä vaikuta luotettavalta.
Aineisto vastaa tutkimuskysymyksiin.	Aineisto ei vastaa tutkimuskysymyksiin.
Aineisto on saatavilla LUT-tiedekirjastosta tai sähköisistä tietokannoista.	Aineisto ei ole saatavilla LUT-tiedekirjaston eikä sähköisten tietokantojen kautta.

Taulukko 2. Aineiston sisään- ja poisottokriteerit.

Lopullisesti valittu aineisto on esitelty liitteessä 1. Aineistoksi valikoitui tieteellisiä artikkeleita ja tutkimuksia, väitöskirjoja, pro graduja sekä kandidaattien tutkielmia.

6.4 Aineiston analysointi

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen sisällönanalyysissä käytetään induktiivista sisällönanalysointia, joka tarkoittaa, että löydettyistä tutkimuksista luodaan yksittäisestä tiedosta teoria yleiseksi tiedoksi. Sisällönanalyysin tarkoitus on luoda tutkittavasta ilmiöstä sanallinen ja selkeä kuvaus. Aineisto pyritään järjestämään selkeään ja tiiviiseen muotoon kuitenkin sen sisältämää informaatiota kadottamatta. Miles ja Huberman (1994) jakavat sisällönanalyysin vaiheet kolmeen vaiheeseen, joita ovat: aineiston redusointi eli aineiston pelkistys, klusterointi eli ryhmittäminen sekä abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Aineiston pelkistäminen (redusointi) tarkoittaa sitä, että aineisosta karsitaan kaikki epäolennainen tutkimuksen kannalta pois. Tutkimuskysymyksiin etsitään aineistosta vastaavia alkuperäisilmauksia. Näistä alkuperäisilmauksista tehdään pelkistettyjä ilmauksia. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Tämän jälkeen seuraa aineiston ryhmittely (klusterointi), jossa aineistosta kootut alkuperäisilmaukset käydään läpi ja aineistosta etsitään näiden avulla eroavaisuuksia tai/ja samankaltaisuuksia. Samaa tarkoittavat pelkistykset jaettiin taulukoihin ensin alaluokkiin, josta edelleen yhdistämällä saatiin yläluokkia ja yläluokista pääloukkia. Ryhmittelyllä saadaan luotua tutkimuksen perusrakenteelle pohja. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Aineiston käsitteellistäminen (abstrahointi) tarkoittaa käsitteiden luomista, jossa tutkimuksen kannalta olennainen tieto erotetaan muusta aineistosta. Näitä olennaisia tietoja yhdistellään, jotta saadaan muodostettua teoreettisia käsitteitä ja johtopäätöksiä. Aineiston ryhmittely on jo osa käsitteellistämistä. Luokituksia voi yhdistää niin kauan kuin se on aineiston näkökulmasta mahdollista. Koko analyysin ajan täytyy pitää huoli siitä, että polku alkuperäisaineistoon säilyy. Tällainen sisällönanalyysi perustuu siis käsitteiden yhdistämiseen, joiden avulla saadaan vastaus tutkimuskysymyksiin tai -tehtävään. (Tuomi & Sarajärvi 2018). Liitteessä 2. on esimerkkejä tämän tutkimuksen sisällönanalyysistä.

7 Tulokset

7.1 Oireet hyväksikäytön jälkeen

Seksuaalinen hyväksikäyttö on aina traumatisoiva tapahtuma. Tutkimusten mukaan lapsen iällä ja hyväksikäyttöön liittyvillä tekijöillä voi olla vaikutusta oireiden vakavuuteen. Myös hyväksikäytön muoto ja kesto voivat vaikuttaa hyväksikäytön oireisiin. (Pukkala 2021)

Mikään yksittäinen oire tai muutos käytöksessä ei ole yksinään merkki seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Oireet voivat ilmetä heti hyväksikäytön jälkeen tai oireiden ilmestymiseen voi mennä aikaa viikkoja, kuukausia tai vuosia. Lapsuuden hyväksikäytöllä on vaikutuksia myös aikuisikään asti. (Kujala & Käräoja 2018; Pukkala 2021.)

7.2 Fyysiset oireet

Usein seksuaalisen hyväksikäytön uhreilta ei löydetä fyysisiä löydöksiä. Löydösten ilmeneminen on riippuvainen hyväksikäytön tavasta sekä tutkimuksen ajankohdasta. (Joki-Erkkilä 2015.) Seksuaalisesti hyväksikäytetyllä lapsella voi kuitenkin ilmetä erilaisia kipuja, genitaalialueen verenvuotoa, emättimen/virtsaputken vuotoa, kipua virtsatessa tai vaikeutta virtsaamisessa sekä virtsatieinfektioita. (Joki-Erkkilä 2015; Melmer & Gutovitz 2022.)

Ulkoisia merkkejä hyväksikäytöstä voi ilmetä muun muassa turvotuksena, mustelmina ja haavaumina genitaalialueella sekä mustelmina keholla (Pukkala 2021). Myös vatsakivut ja ummetus ovat yleinen oire, jota sairaalaan joutuneilla lapsilla todetaan seksuaalisen hyväksikäytön jälkeen (Burke ym. 2021). Tavallisista tapaturmista aiheutuneet vammat ovat yleensä otsan ja takaraivon alueella, nenässä, leuassa, kämmenissä, kyynärpäissä, polvissa ja säärissä (Korpela 2017).

Hyväksikäyttö voi aiheuttaa lapselle erilaisia vammoja seuraaville alueille:

- suu ja nielu
- poskien pehmytkudos
- nivuset ja genitaalialue
- sisäreidet
- alaselkä
- vatsa ja rintakehä
- käsivarret ja kyynärvarsi
- korvan, niskan ja hartioiden välinen ”kolmio”. (Korpela 2017).

7.3 Psyykkiset oireet

Tutkimuksista selviää, että lapsena hyväksikäytön uhreiksi joutuneilla voi olla erilaisia psyykkisiä ongelmia. Seksuaalinen hyväksikäyttö voi aiheuttaa lapsella masennusta, ahdistusta, PTSD:tä eli posttraumaattista stressihäiriötä, aggressiivisuutta, univaikeuksia ja painajaisia, syömishäiriötä, itsetunto-ongelmia, itsensä vahingoittamista sekä pahimmissa tapauksissa psykoosia ja itsemurha-ajatuksia. (Kujala & Käräoja 2018; Burke ym. 2021.)

Hyväksikäyttöön liittyy myös erilaisia tunteita, jotka ovat yleensä negatiivisia. Pelko siitä, että tapahtunut toistuu uudestaan, on läsnä hyväksikäytön jälkeen. Häpeä ja syyllisyys tapahtuneesta ilmenevät usein myös vihana. Häpeä on usein myös syy siihen, miksei lapsi halua tapahtuneesta kertoa. (Kujala & Käräoja 2018). Lapsen käytös saattaa muuttua vetäytyneeksi tai hän saattaa taantua kehityksessään. Hyväksikäytön jälkeen myös levottomuus ja itkuisuus ovat yleisiä oireita. (Pukkala 2021.)

Hyväksikäyttötilanteen tuntemukset saattavat palautua ajoittain lapsen mieleen ja siitä saattaa aiheutua fyysinen tai psyykinen reaktio, esimerkiksi itkukohtaus tai vapina. Reaktion voin laukaista jokin tilanteesta tuttu ääni, haju tai kosketus. (Kujala & Käräoja 2018.)

Tutkimuksesta kävi ilmi että, lapsilla voi esiintyä hyväksikäytön oireina myös erilaisia käytöshäiriöitä kuten yliseksualisoitunutta käytöstä. Yliseksuaalinen käytös lapsella voi ilmetä esimerkiksi poikkeuksellisen lisääntyneenä kiinnostuksena seksuaalisuutta kohtaan tai itsetyydytyksenä. (Cruz ym. 2019; Melmer & Gutovitz 2022) Seksuaalisesti poikkeava käytös täytyy kuitenkin pystyä erottamaan lapsen normaalista kehitysvaiheesta (Pukkala 2021). Alle kouluikäisillä lapsilla esiintyy suhteellisen avointa seksuaalista käyttäytymistä, verrattuna yli 10-vuotiaisiin lapsiin. Alle kouluikäisiltä lapsilta puuttuu vielä kyky erottaa, millainen käytös on sopivaa, eivätkä he koe käytöksestään häpeää. Käytös on normaalia tämän ikäisille lapsille ja se vähenee lapsen kasvaessa. (Vrolijk-Brosschaart ym. 2018.)

Lapsi voi käyttäytyä esimerkiksi päiväkodissa tai koulussa toisia lapsia kohtaan seksuaalisesti. Lapselle on tässä tapauksessa kehittynyt vääristynyt kuva seksuaalisesta käytöksestä, jos tätä on hyväksikäyttötilanteessa palkittu. Näin ollen lapsi on saanut kuvan, että seksuaalisella käytöksellä saa muilta läheisyyttä ja arvostusta. (Pukkala 2021.) Yliseksuaalinen käytös voi kuitenkin liittyä myös fyysiseen pahoinpitelyyn, perheen sisäiseen väkivaltaan tai muuhun kaltoinkohteluun. (Ham ym. 2020)

Tutkimuksesta selvisi, että hyväksikäyttö voi vaikuttaa myös ihmissuhde- ja tunne-elämään heikentävästi. Lapsella voi ilmetä keskittymisvaikeuksia ja sitä kautta myös oppimisvaikeutta koulussa. (Puolakka 2020; Pukkala 2021)

Seksuaalinen hyväksikäyttö vahingoittaa seksuaalikehitystä ja -kasvua sekä aiheuttaa pitkäaikaisen haitan uhrin seksuaalielämään. Tutkimusten mukaan seksuaalisesti hyväksikäytetyt lapset aloittavat seksielämän ikätovereitaan aiemmin ja seksuaalinen riskikäyttäytyminen voi altistaa heidät sukupuolitaudeille ja ei-toivotuille raskauksille. (Söderholm & Kivitie-Kallio 2012, 150.)

Lapset, joilla on erilaisia psykiatrisia ongelmia, oppimisvaikeuksia, kehityshäiriöitä tai sairauksia sekä päihteiden käyttöä, ovat alttiimpia joutumaan hyväksikäytön kohteeksi. Myös lapsen impulsiivinen käytös ja tunne-elämän köyhyys sekä huonoissa elinolosuhteissa eläminen, kuten perheestään erossa asuminen, ovat hyväksikäytölle altistavia tekijöitä. (Burke ym. 2021.)

Läheinen suhde hyväksikäyttäjään, hyväksikäytön kesto ja väkivallan käyttö ovat tutkimusten mukaan vaikuttaneet uhrien psyykkisten oireiden vaikeuteen. Lisäksi niillä lapsilla, joilla elämän olosuhteet ovat alusta asti olleet hoivan ja turvan suhteen puutteelliset, oireet ovat vaikeita. (Söderholm & Kivitie-Kallio 2021, 150.)

Lapsuudessa tapahtunut seksuaalinen hyväksikäyttö altistaa tutkimusten mukaan hyväksikäytön uhriksi joutumista myös aikuisena. (Burke ym. 2021) Melmerin ja Gutovitzin (2022) mukaan aikuisiällä esiintyvät krooniset sairaudet, kuten liikalihavuus, fibromyalgia, ärtyvän suolen oireyhtymä sekä sukupuolitaudit ovat yleisempiä lapsuudessa hyväksikäyttöä kokeneilla. Tutkimusten mukaan seksuaalisesta hyväksikäytöstä selviytyneet ovat alttiimpia myös päihderiippuvuuksille. (Melmer & Gutovitz 2022)

7.4 Seksuaalisen hyväksikäytön tunnistaminen ja lapsen kohtaaminen

Tutkimuksista kävi ilmi, että lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnistaminen on erittäin vaativaa erityisesti tilanteissa, joissa mitään fyysisiä merkkejä tai oireita ei ole. Pystyäkseen tunnistamaan seksuaalista hyväksikäyttöä, täytyy tuntea lapsen normaali kehitys ja käytös sekä hyväksikäyttöön liittyvät merkit. (Nelimarkka 2018)

Tutkimuksesta selvisi, että epäily hyväksikäytöstä voi herätä fyysisten ja psyykkisten oireiden lisäksi myös lapsen leikeistä, piirroksista ja puheista. Niin kuin aiemmin on käynyt ilmi, mikään yksittäinen oire tai käytöksen muutos ei ole merkki seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn herätessä tulisi sulkea pois muut syyt esimerkiksi tapaturmat ja muu lapsen kaltoinkohtelu. (Piha ym. 2013.) Edellä mainittujen syiden lisäksi esimerkiksi lapsen vanhempi voi kertoa epäilevänsä, että lapseen on kohdistettu seksuaalista väkivaltaa. On hyvä kuitenkin muistaa että, epäily saattaa osoittautua kuitenkin vääräksi, vaikka vanhemmalla olisikin vahva tunne hyväksikäytöstä. (Joki-Erkkilä & Korkman 2015.)

Hyväksikäyttöepäily on aina lapselle ja hänen perheellensä raskas kokemus. Terveystieteiden tutkimuksissa työskentelevän tulisi pystyä olemaan epäilyn hyväksikäyttö tapauksen suhteen neutraali ja osoittaa että hän kykenee kuulemaan asian. Sillä, miten lapsi kohdataan hyväksikäytön jälkeen, on suuri merkitys sen kannalta, miten lapsi suhtautuu asiaan myöhemmin. (Korpela 2017.)

Mikäli lapsi kertoo hyväksikäytöstä itse, kaikki lapsen sanoma tulisi pyrkiä taltioimaan sanatakkasti. Tämä helpottaa asian myöhempiä selvittelyä. Keskustelussa tulisi pysyä itse rauhallisena, vaikka asia voikin herättää voimakkaita tunteita. Johdattelevia kysymyksiä tulee keskustelussa välttää, sillä niillä voidaan helposti muovata lapsen kertomusta ja aiheuttaa niin sanottuja valemuisia. Etenkin pienet lapset ovat taipuvaisia vastaamaan siten kuin he ajattelevat aikuisen haluavan heidän vastata. (Joki-Erkkilä & Korkman 2015.) Avoimia kysymyksiä esittämällä voidaan välttää lapsen turhaa johdattelua keskustelussa (Nikkola ym. 2022). Hyväksikäytön tunnistamista saattaa vaikeuttaa se, että lapsi voi olla vielä niin pieni, että ei kykene ilmaisemaan itseään sanallisesti. Toisaalta taas tunnistamista saattaa hankaloittaa myös lapsen lojaalius vanhempiaan kohtaan. Lapsi saattaa puolustaa vanhempiaan ja salata hyväksikäytön. (Nelimarkka, 2018) Näin ollen vanhempien kanssa olisi hyvä keskustella hyväksikäyttöepäilystä ilman lapsen läsnäoloa, ettei lapsi saa vaikutteita kuulemastaan (Vrolijk-Brosschaart ym. 2018).

Näiden tulosten pohjalta laadittiin opaslehtinen, johon koottiin lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevia asioita.

8 Pohdinta

8.1 Tulosten arviointi ja johtopäätökset

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millaisia oireita seksuaalisesti hyväksikäytetyillä lapsilla voi olla ja miten epäilyn hyväksikäytön voi tunnistaa. Opinnäytetyön tuloksista käy ilmi, että lapsen seksuaalisella hyväksikäytöllä on elinikäisiä vaikutuksia niin fyysiseen, psyykkiseen kuin sosiaaliseen kehitykseen ja hyvinvointiin. Oireet ovat jokaisella hyväksikäytön uhriksi joutuneella yksilölliset ja ne voivat olla hyvin moninaisia. Toisaalta taas oireita ei välttämättä ole lainkaan tai niitä voi ilmetä vasta myöhemmällä iällä. Tuloksista ilmeni, ettei mikään yksittäinen oire välttämättä kerro hyväksikäytöstä. Opinnäytetyön teoreettisessa viitekehityksessä ilmeni samoja asioita kuin opinnäytetyön tuloksissa.

Tuloksista kävi myös ilmi, että hyväksikäyttö voi olla vaikeaa tunnistaa, koska näkyviä vammoja ei välttämättä ole ollenkaan. Lapsilla erilaiset vammat, esimerkiksi mustelmat, voivat johtua myös ihan tavallisesta elämästä eivätkä näin ollen ole merkki seksuaalisesta hyväksikäytöstä (Korpela 2017). Toisaalta lapsen ikä ja kehitystaso tulee huomioida, mikäli lapsesta löytyy fyysisiä vammoja. Erityisesti alle puolivuotiaiden lasten kohdalla on hyvä huomioida se, että lapsi ei vielä itsenäisesti liiku ja ei näin ollen voi saada itse aiheutettuja vammoja. Epäilyn herätessä tulisi kuitenkin mahdollinen hyväksikäyttö tutkia. (Nikkola ym. 2022)

Tuloksista käy ilmi, että hyväksikäyttöepäilyn selvitykselle olennaista olisi hyvä ja luottamuksellinen suhde ammattihenkilön ja lapsen sekä lapsen perheen välillä. Tällä mahdollistetaan se, että lapsi uskaltaisi kertoa hyväksikäytöstä vieraammalle ihmiselle.

8.2 Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyön teossa tulee noudattaa tutkimuseettisiä periaatteita. Ammattikorkeakoulut ovat sitoutuneet noudattamaan näitä periaatteita opinnäytetyön teossa. Opinnäytetyön teossa tulee noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä. Tieteellinen käytäntö pitää sisällään tekijänoikeuksien kunnioittamista ja plagioinnin ja hyväksyttävän lainaamisen välistä eroa. Kirjallisuuskatsauksen lähdeaineiston käytössä tulee olla tarkkana tiedon tuottamisessa välttäen plagiointia, mutta asiasisältöä muuttamatta (Arene 2019.) Valmis opinnäytetyö on tarkistettu LAB-Ammattikorkeakoulussa käytössä olevalla Turnit-työkalulla (Opinnäytetyön ohje).

Aiheen ollessa arkaluontoinen haastatteluja ei tehty, vaan aineisto kerättiin jo aiemmin tehtyjen tutkimusten ja julkaisuiden pohjalta. Tässä opinnäytetyössä ei käsitelty henkilötietoja.

Jotta opinnäytetyö olisi luotettava, tulee tutkimuksessa käyttää mahdollisimman uutta ja ajantasaista tietoa. Lisäksi aineistoa on etsittävä luotettavista lähteistä.

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen eettisyys ja luotettavuus ovat yhteydessä toisiinsa ja niitä pystytään parantamaan prosessin aikana johdonmukaisella etenemisellä. Keskeistä luotettavuuden kannalta on tutkimuskysymyksen selkeä esittely ja teoreettinen perustelu. Keskeistä luotettavuuden arvioinnissa on aineiston valinta ja valintatapa. (Kangasniemi ym. 2013.)

Tiedonhaussa pyrittiin käyttämään ajankohtaisia ja luotettavia lähteitä. Opinnäytetyöhön valittiin aineisto käyttämällä sisäänotto- ja poissulku kriteerejä. Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa myös kansainvälisten aineistojen suomentaminen ja tulkinta, sillä englannin kielen taito ei ole opinnäytetyön tekijällä niin vahva. Tutkimuksen luotettavuuteen heikentävästi vaikuttaa myös se, että opinnäytetyön tekijöitä oli vain yksi. Tämän takia tutkimuksen kannalta oleellisia lähteitä on voinut jäädä huomioimatta. Opinnäytetyön luotettavuutta lisää se, että monet lähteet tukivat toisiaan. Lisäksi samojen asiantuntijoiden nimet toistuvat eri aineistoissa.

8.3 Jatkotutkimus- ja kehittämissuositukset

Opinnäytetyön jatkotutkimuksena olisi mahdollista tehdä tutkimus lastensuojelun henkilökunnan valmiuksista tunnistaa kaltoinkohtelua ja seksuaalista väkivaltaa kokenut lapsi. Myös perheen sisäistä ja ulkoista hyväksikäyttöä ja niiden eroja voisi jatkotutkimuksena tutkia. Toisaalta aiheen ollessa arkaluontoinen ei ehkä pystyttäisi tekemään suoria haastatteluja uhreille.

Lähteet

- Arene ry. 2019. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Viitattu 6.5.2022. Saatavissa http://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULU-JEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?_t=1578480382
- Attendo Saima. 2022. Viitattu 8.9.2022. Saatavissa <https://www.attendo.fi/yksikot/attendo-saima/>
- Burke, H. Jiang, S & Stern T. 2021. Identifying and Reporting Child Sexual Abuse in Health Care Settings. Viitattu 28.10.2022. Saatavissa <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/34915601/>
- Canva. Viitattu 31.10.2022. Saatavissa https://www.canva.com/fi_fi/
- Cruz, M. Gomes, N. Campos, L. Estrela, F. Whitaker, M & Lirio, J. 2021. Impacts of sexual abuse in childhood and adolescence: an intergrtive review. Viitattu 28.10.2022. Saatavissa <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/33886765/>
- Ham, K. van Konijnenburg, E. Brilleslijper-Kater, S. Schepers, A. Daams, J. Teeuw, A. Rijn, R & Lee, J. 2020. A Systematic Review of Intsruments used to Assess Nonverbal Emotional Signs in Children during an Investigative Interview for Suspected Sexual Abuse. Viitattu 27.10.2022. Saatavissa <https://web-s-ebsohost-com.ezproxy.saimia.fi/ehost/detail/detail?vid=8&sid=3ec3ae4f-070b-42fd-babe-78f6609e4190%40redis&bdata=JnN-pdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=c8h&AN=142038817>
- HE 212/2018. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. Viitattu 10.10.2022. Saatavissa <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2018/20180212?cv=1#idm45949345587920>
- Henttonen, K & Kempainen, S. 2022. Lapsena tai nuorena koetun seksuaalisen hyväksikäytön vaikutukset naisen seksuaalisuuteen. Opinnäytetyö. Viitattu 11.10.2022. Saatavissa https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/745688/Opinnaytetyo_Henttonen_Kempainen.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- HUS. 2022a. Lapsen kaltoinkohtelu. Viitattu 16.10.2022. Saatavissa <https://www.hus.fi/po-tilaalle/hoidot-ja-tutkimukset/lapset-ja-nuoret/lapsen-kaltoinkohtelu#seksuaalinen-hyv%C3%A4ksik%C3%A4ytt%C3%B6>

HUS. 2022b. Kaltoinkohtelusta aiheutuva oireilu lapsella. Viitattu 16.10.2022. Saatavissa <https://www.hus.fi/potilaalle/hoidot-ja-tutkimukset/lapset-ja-nuoret/kaltoinkohtelusta-aiheutuva-oireilu-lapsella#mahdollisia-oireita-on-monenla>

Joki-Erikilä, M. 2015. Child Sexual Abuse. Interpreting Medical Statement Conclusions and Biological Evidence Detection in the Criminal Legal Process. Väitöskirja. Viitattu 30.10.2022. Saatavissa <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9888-6>

Joki-Erikilä, M. & Korkman, J. 2015. Lapsen kohdistuneen seksuaalisen epäilyn herätessä – mitä tulee huomioida, Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim. Nro 10/2015. Viitattu 10.5.2022. Saatavissa <https://www.duodecimlehti.fi/duo12270>

Kangasniemi, M. Utriainen, K. Ahonen, S-M. Pietilä, A-M. Jääskeläinen, P. Liikanen, E. 2013. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon. Hoitotiede, 25 (4), 291–301. Viitattu 6.6.2022.

Kannela, T. 2016. Seksuaalinen hyväksikäyttö lapsen kertomana - systemaattinen kirjallisuuskatsaus kansainvälisestä tutkimuksesta. Pro-gradu-tutkielma. Viitattu 6.6.2022. Saatavissa <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201609094052>

Karelia Ammattikorkeakoulu. 2021. Opinnäytetyön eri muodot. Viitattu 7.5.2022. Saatavissa <https://libguides.karelia.fi/c.php?g=679019&p=4901221>

Kujala, J & Käräoja, S. 2018. Seksuaalisesti hyväksikäytettyjen lasten kohtaaminen opettajan työssä. Kandidaatintyö. Viitattu 27.10.2022. Saatavissa <https://www.finna.fi/Record/jultika.nbnfioulu-201810102913>

Koppa. 2021. Laadullinen tutkimus. Viitattu 6.6.2022. Saatavissa <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/laadullinen-tutkimus>

Korkman, J., Laajasalo, T., Finnilä, K., Oksanen, M. & Aronen, E. 2012. Lapsen seksuaalisen hyväksikäyttöepäilyn selvittäminen. Lääkäri-lehti. Nro 20/2012, s. 1581–1587. Viitattu 5.6.2021. Saatavissa <https://www-laakarilehti-fi.ezproxy.saimia.fi/tieteessa/katsausartikkeli/lapsen-seksuaalisen-hyvakayttoepailyn-selvittaminen/>

Korpela, H. 2017. Viisivuotias ei saanut nukutuksi. Lääkärilehti 44/2017 vuosikerta 72. Viitattu 29.10.2022. Saatavissa <https://www-laakarilehti-fi.ezproxy.saimia.fi/pdf/2017/SLL442017-2538.pdf>

Kortelainen, H & Niskanen, O. 2022. Seksuaalista väkivaltaa kokeneen lapsen kohtaaminen. Opinnäytetyö. Viitattu 11.10.2022. Saatavissa https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/743821/Kortelainen_Niskanen.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Lapsen oikeuksien sopimus. Viitattu 6.7.2022. Saatavissa <https://www.unicef.fi/tyomme/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-sopimus/>

Lastensuojelulaki. 2007/417, 6–7 §.

THL. 2022. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojeluilmoitus. Viitattu 8.9.2022. Saatavissa <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo/lastensuojeluilmoitus#mil-lain%20taytyy%20tehd%C3%A4%20ilmoitus>

Malja, M. & October, M. 2022. Sosiaali- ja terveysministeriö. Lanzaroten sopimus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2022:8, Helsinki 2022. Viitattu 8.9.2022. Saatavissa https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164029/STM_2022_8_J.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Melmer, M & Gutovitz, S. 2022. Child sexual abuse and neglect. Viitattu 28.10.2022. Saatavissa <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/29262093/>

Metropolia Ammattikorkeakoulu. 2020. Toiminnallisen opinnäytetyön erityispiirteitä. Viitattu 6.7.2022. Saatavissa <https://wiki.metropolia.fi/pages/viewpage.action?pageId=57182852>

Nelimarkka, S. 2018. Lasten kaltoinkohtelun tunnistaminen varhaiskasvatuksessa. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 30.10.2022. Saatavissa https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/19589/urn_nbn_fi_uef-20180557.pdf

Nikkola E, Joki-Erkkilä M & Laajasalo T. 2022. Mitä teen, kun epäilen lapseen kohdistuvaa väkivaltaa? Viitattu 28.10.2022. Saatavissa <https://www-duodecimlehti-fi.ezproxy.saimia.fi/xmedia/duo/duo17061.pdf>

Opinnäytetyön ohje. LAB-Ammattikorkeakoulu. Viitattu 27.10.2022. Saatavissa <https://elab.lab.fi/fi/opintojen-suorittaminen/opinnaytetyo/opinnaytetyo-amk>

Piha, J. Aronen, E. Joki-Erkkilä, M. Komulainen, J. Korkman, J. Raipela, J & Tuominen, M. 2013. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn tutkiminen. Käypä hoito -suosituksen päivystystiivistelmä. Duodecim 2013;1290–1291. Viitattu 30.10.2022. Saatavissa <https://www-terveysportti-fi.ezproxy.saimia.fi/xmedia/duo/duo11043.pdf>

Pukkala, M. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön vaikutukset lapsen seksuaalisuuteen. 2021. Kandidaatintutkielma. Viitattu 27.10.2022. Saatavissa <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/130519/PukkalaMarianna.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Puolakka, T. 2020. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön vaikutukset psyykkiseen kehitykseen. Kandidaatin tutkielma. Viitattu 28.10.2022. Saatavissa <http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-202004181479.pdf>

Poliisi. 2022. Lapsiin kohdistuvien rikosten tutkintaryhmä aloitti toimintansa Kaakkois-Suomessa. Uutinen. Viitattu 17.19.2022. Saatavissa <https://poliisi.fi/-/lapsiin-kohdistuvien-rikosten-tutkintaryhma-aloitti-toimintansa-kaakkois-suomessa>

Poliisi. Seksuaalirikokset. Viitattu 17.10.2022. Saatavissa <https://poliisi.fi/seksuaalirikokset>

Rikoslaki. 2002/723, 7 §.

Rikoslain mukainen suojaikäraja. Minilex. Viitattu 17.10.2022. Saatavissa <https://www.minilex.fi/a/rikoslain-mukainen-suojaik%C3%A4raja>

Ruohisto, E & Karjalainen J. 2022. Lapsiin kohdistuvan seksuaalisen häirinnän ja väkivallan tunnistaminen ja kohtaaminen. Opinnäytetyö. Viitattu 11.10.2022. Saatavissa <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/743847/Opinn%C3%A4ytety%C3%B6%20valmis%201.pdf?sequence=2>

Räsänen, E. Antikainen, J. Haikonen, P. Karsikas, H. Lalu, K. Mahkonen, S. Pajunen, T. Pietikäinen, M. Vala, U. & Wahlbeck, K. 2001. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim. 2001, Nro 2/2001. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tutkiminen. Viitattu 6.6.2022. Saatavissa <https://www.duodecimlehti.fi/duo92045>

Salminen, A. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Viitattu 6.7.2022. Saatavissa https://www.uwasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf

Storvik-Sydänmaa, S. Tervajärvi, L. & Hammar, A-M. 2019. Lapsen ja perheen hoitotyö. Helsinki: Sanomapro. Viitattu 8.8.2022

Surakka, M & Tulonen, E. 2020. Lapsena tai nuorena koetun seksuaalisen hyväksikäytön psyykkiset seuraukset. Opinnäytetyö. Viitattu 11.10.2022. Saatavissa https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/346480/Lapsena_tai_nuorena_koetun_seksuaalisen_hyv%C3%A4ksik%C3%A4yt%C3%B6n_psyykkiset_seuraukset_Opinn%C3%A4ytety%C3%B6_Tulonen_Surakka_1.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Söderholm, A & Kivitie-Kallio, S. 2012. Lapsen kaltoinkohtelu. 2. painos. Helsinki: Duodecim.

Tiitinen, A. 2021. Terveyskirjasto. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Viitattu 10.5.2022. Saatavissa <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00941>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi. Viitattu 11.5.2022. Saatavissa rajoitetusti <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789520400118>

Valvira. 2021. Terveysthuollon ammattihenkilön ilmoitusvelvollisuuksia. Viitattu 6.6.2022. Saatavissa <https://www.valvira.fi/terveydenhuolto/hyva-ammattiharjoittaminen/terveydenhuollon-ammattihenkilön-ilmoitusvelvollisuuksia>

Vilkkä, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Vrolijk-Brosschaart, T. Brilleslijper-Kater, S. Benninga, M. Lindauer, R & Teeuw, A. Clinical practice: recognizing child sexual abuse – what makes it so difficult? 2018. Viitattu 30.10.2022. Saatavissa <https://web-s-ebsohost-com.ezproxy.saimia.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=8&sid=3e599d61-6a55-4efe-93cf-fdfa9136a483%40redis>

Liite 1. Valittu aineisto

Tekijät, julkaisu- vuosi	Julkaisun tiedot	Tutkimuksen tyyppi	Tutkimuksen ta- voite ja tarkoitus	Julkaisun johto- päätökset tai tu- lokset
Joki-Erkkilä M. & Korkman J. 2015	Lapsen kohdis- tuneen seksuaali- sen epäilyn herä- tessä – mitä tulee huomioida	Artikkeli	Selvittää mitä tu- lee huomioida epäiltäessä lap- sen seksuaalista hyväksikäyttöä	
Kujala, J & Kä- räoja, S. 2018	Seksuaalisesti hyväksikäytetty- jen lasten kohtaa- minen opettajan työssä	Kandidaatintyö	Tavoitteena muo- dostaa kokonais- kuva lapsiin koh- distuvasta seksua- alisesta hyväk- sikäytöstä ja sii- hen puuttumi- sesta opettajan näkökulmasta.	Ilmiönä lapsen seksuaalinen hy- väksikäyttö on moniulotteinen ja vaikutukset lap- seen ovat yksilöl- lisiä.
Joki-Erkkilä, M. 2015	Child sexual abuse. Interpre- ting medical sta- tement conclu- sion and biologi- cal evidence de- tection in the cri- minal legal pro- cess	Väitöskirja	Tarkoituksena li- sätä somaattis- ten löydöstä tul- kinnan ymmärtä- mistä lapsen sek- suaalisen hyväk- sikäytön rikosoi- keudellisessa prosessissa. Li- säksi tutkittiin UV-valon käyttöä vammojen totea- misessa sekä selvitettiin mie- hen DNA:n löyty- mistä yhdynnän jälkeen naisen virtsanäytteistä.	Lapsen kertomus seksuaalisesta väkivallasta on merkittävin näyttö rikosoikeudessa ja lääkäriinlausun- non johtopäätök- sillä oli merkittävä rooli päätöksen- teossa. UV-valo mahdollisti sel- laisten vammojen havainnoinnin, joita valkoisella valolla pystytty näkemään.
Puolakka T. 2020	Lapsen seksuaa- lisen hyväksikäy- tön vaikutukset psykkiseen kehi- tykseen	Kandidaatin tut- kielma	Tavoitteena kar- toittaa kirjalli- suuskatsauksen avulla monipuoli- sesti 1-7vuotiaan lapsen seksuaali- sen hyväksikäy- tön psyykkisistä oireista.	Lapsen seksuaa- lisen hyväksikäy- tön seuraukset ovat vakavia ja moninaisia ja hy- väksikäyttö on il- miönä moniulot- teinen.
Nelimarkka, S 2018	Lasten kaltoin- kohtelun tunnistami- nen varhais- kasvatuksessa	Pro gradu -tut- kielma	Tarkoituksena kuvat lasten kal- toinkohtelun tun- nistamista var- haiskasvatuk- sessa ja tavoit- teena selvittää	Työntekijöiden osaaminen kal- toinkohtelun tun- nistamisessa vaihteli suuresti.

			mitä työntekijät tietävät kaltoinkohtelusta,	
Korpela H. 2017	Viisivuotias ei saanut nukutuksi	Artikkeli	Tapausesimerkin avulla kertoa lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, oireista ja tutkimuksista.	
Söderholm, A & Kivitie-Kallio, S. 2012	Lapsen kaltoinkohtelu	Kirja	Enkäistä lapsen kaltoinkohtelua ja auttaa lasta, joka on sitä kokenut.	
Nikkola E, Joki-Erkkilä M & Laajasalo T. 2022	Mitä teen, kun epäilen lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa?	Vertaisarvioitu katsausartikkeli	Koota yhteen tietoa väkivaltaa kokeneen lapsen kohtaamisesta ja tutkimisesta.	
Pukkala, M. 2021	Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön vaikutukset lapsen seksuaalisuuteen	Kandidaatin tutkielma	Tavoitteena tuottaa ymmärrystä seksuaalisuutta loukkaavan väkivallan vaikutuksista lapsen seksuaalisuuteen alle 10-vuotiailla lapsilla	Tuloksena todettiin, että yliseksualisoitunut käytös oli tavallinen seuraus hyväksikäytetyillä lapsilla
Melmer, M & Gutovitz S. 2022	Child sexual abuse and neglect	Kirja	Tavoitteena tarkastella tekijöitä, jotka lisäävät lasten hyväksikäytön riskiä, kuvailla pahoinpitelyepäilyn lapsen historiaa ja fyysisistä tutkimusta, tuoda yhteen oikeudellinen ja lääketieteellinen hoito hyväksikäyttö tapauksissa ja tunnistaa ammatillisten tiimien hoito koskien lasten hyväksikäyttöä ja laiminlyöntiä.	Lasten seksuaalisella hyväksikäytöllä on elinikäisiä seurauksia fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen. Lapsena seksuaalisesti hyväksikäytetyillä on riski joutua aikuisiässä parisuhdeväkivallan ja muun väkivallan uhriksi. Kaikilla terveydenhuollossa työskentelevillä on velvollisuus ilmoittaa epäilystä lapsen hyväksikäytöstä.
Burke, H ym. 2021	Identifyin and Reporting Child Sexual Abuse in Health Care Settings	Artikkeli	Tapausesimerkin avulla selvittää lapsen hyväksikäytön keskeisiä asioita	Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö on kansainvälinen terveysongelma
Cruz, M ym. 2021	Impacts of sexual abuse in childhood and	Kirjallisuuskatsaus		Uhreilla voi olla erilaisia psyykkisiä, fyysisiä,

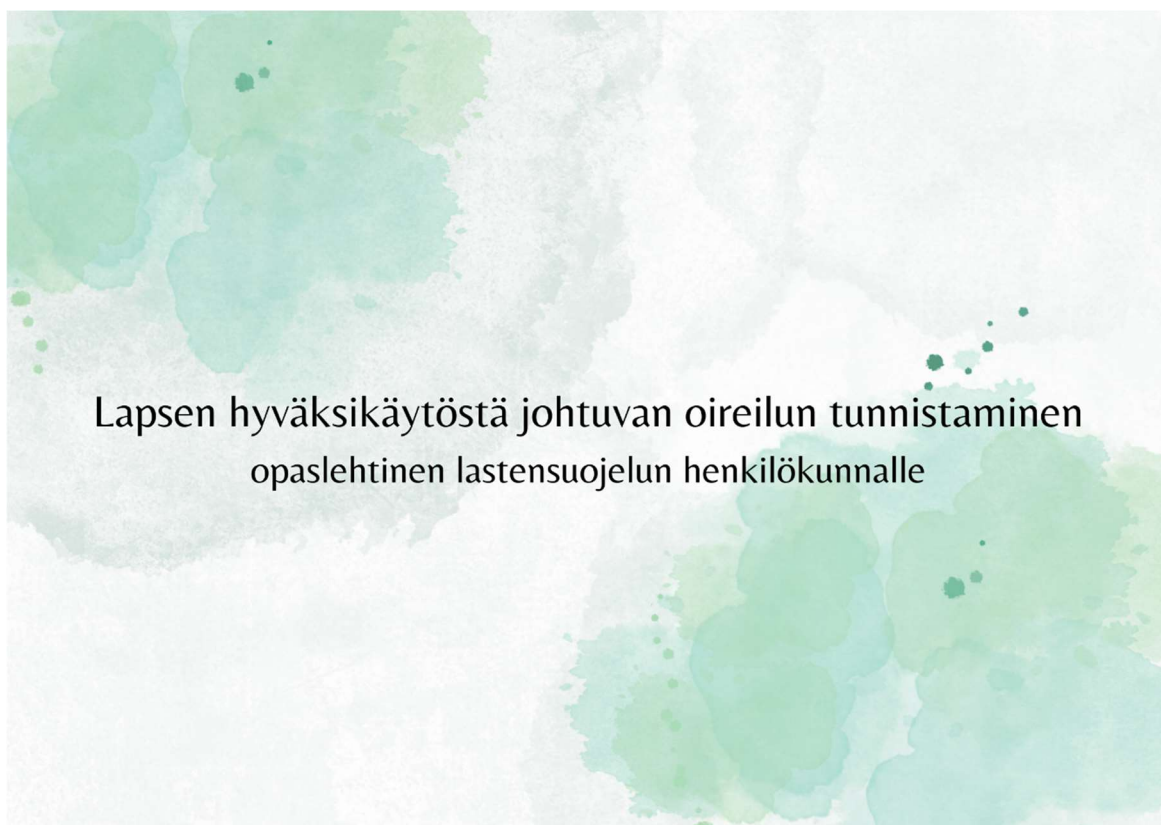
	adolescence: an integrative review			seksuaalisia ja sosiaalisia ongelmia koettuaan lapsuudessa seksuaalista väkivaltaa.
Vrolijk-Bos-schaart, T ym. 2018	Clinical practice: recognizing child sexual abuse-what makes it so difficult?	Artikkeli	Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnistamisen parantaminen.	Ammattilaisten tulisi tehdä lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä epäiltäessä arviointi monialaisesti.
Piha, J ym. 2013	Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn tutkiminen	Käypä hoito -suositus	Selvittää lapsen seksuaalisen hyväksikäyttö epäilyn tutkimisen perusteet	
Ham, K ym. 2020	A Systematic Review of Instruments used to Assess Nonverbal Emotional Signs in Children during an Investigative Interview for Suspected Sexual Abuse.	Systemaattinen katsaus	Tavoitteena esittää yleiskatsaus välineistä, joilla pystyttäisiin arvioimaan lasten sanattomia emotionaalisia oireita seksuaalista hyväksikäyttöä epäiltäessä.	

Liite 2. Esimerkkejä sisällönanalyysistä

Alkuperäinen ilmaus	Suomennos	Pelkistetty ilmaisu	Alakategoria	Yläkategoria
It is also common for the initial presentation of suspected sexual abuse in the absence of any physical symptoms. (Melmer & Gutovitz 2022)	Yleistä on, että seksuaalisen hyväksikäytön alkuvaiheessa epäily hyväksikäytöstä herää ilman fyysisiä oireita.	Hyväksikäyttö voi ilmetä aluksi ilman fyysisiä oireita.	Psyykkisten oireiden tunnistaminen	Oireiden tunnistaminen
Children who have been sexually abused may present to a hospital with evidence of a urinary tract infection, genital injury, abdominal pain, or constipation. Behavioral abnormalities can also arise, with behavioral problems, thoughts of suicide, and symptoms of posttraumatic stress disorder (PTSD), such as nightmares, flashbacks, and startle reactions without a clear trauma. (Burke ym. 2021)	Lapset, joita on seksuaalisesti hyväksikäytetty, saattavat joutua sairaalaan virtsatietulehduksen, genitaalialueen vamman, vatsakivun tai ummetuksen takia. Käytöksessä voi ilmetä poikkeavuuksia, kuten käyttäytymisongelmia, itsemurha-ajatuksia, posttraumaattisen stressihäiriön oireita, kuten painajaisia, taikauksia ja hätkähdyksiä ilman selkeää trauma.	Oireina voi ilmetä fyysisiä sekä psyykkisiä oireita.	Hyväksikäyttöön viittaavien oireiden tunnistaminen	Oireiden tunnistaminen
Yksittäinen oire tai käyttäytymisen muoto ei ole osoitus seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Oireet, joita lapselle saattaa tulla, voivat alkaa heti		Yksittäinen oire tai käytös ei kerro seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Oireet voivat ilmetä heti hyväksikäytön jälkeen tai vuosien päästä.	Oireiden moninaisuus	Lapsen oireet

<p>hyväksikäytön seurauksena tai ne voivat ilmetä viikkojen, kuukausien tai vuosien kuluttua. (Pukala 2021)</p>				
<p>Lapsuudenaikainen seksuaalinen hyväksikäyttö lisää haavoittuvuutta erilaisille fyysisille, psyykkisille ja käyttäytymisen häiriöille. Osa seurauksista ilmenee vasta vuosien kuluttua, ja osalla hyväksikäytetyistä ei ole näkyvää oireilua lainkaan. (Söderholm & Kivitie-Kallio 2012)</p>		<p>Lapsuudessa tapahtunut seksuaalinen hyväksikäyttö voi näkyä aikuisiässä erilaisina ongelmina.</p>	<p>Lapsuuden hyväksikäytön seuraukset</p>	<p>Hyväksikäytön seuraukset</p>
<p>Jos lapsi tai nuori kertoo hyväksikäyttöön viittaavista asioista, häntä ei pidä haastatella kyselemällä aktiivisesti asiasta. Sen sijaan häntä voidaan rohkaista jatkamaan kertomustaan toistamalla hänen kertomansa asiat tai esimerkiksi ilmauksilla "Kerro siitä lisää" ja "Mitä sitten tapahtui?" (Piha, J ym. 2013)</p>		<p>Lapsen kertomusta pyritään tarkentamaan neutraaleilla kysymyksillä.</p>	<p>Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittäminen</p>	<p>Lapsen kohtaaminen</p>

Liite 3. Opaslehtinen

Mitä on lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö?

Lapsen hyväksikäytöllä tarkoitetaan kaikkea lapsen koskemattomuutta loukkaavia tekoja.

- lapsen seksuaalinen koskettelu
- lapsen kohdistuva tirkistely
- lapseen kohdistuva seksuaalinen väkivalta
- seksuaalisessa tarkoituksessa kuvaaminen
- yhdyntä tai sen yritys
- lapsen saattaminen sukupuolielintensä paljastamiseen
- lapsiprostituutio

Yksittäinen oire tai muutos käytöksessä ei ole yksinään merkki seksuaalisesta hyväksikäytöstä!

Miten puuttua?

Kaikilla terveydenhuollossa työskentelevillä on ilmoitusvelvollisuus poliisille ja lastensuojeluun, mikäli heille herää epäily lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Seksuaalista hyväksikäyttöä tutkitaan moniammatillisessa yhteistyössä terveydenhuollon, lastensuojelun ja poliisin kanssa. Lapsen kertoma täytyy taltioida mahdollisimman tarkasti muuttelematta tai lisäämättä siihen mitään.

Mistä tunnistaa?

Seksuaalinen hyväksikäyttö voi aiheuttaa monenlaisia fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia oireita:

- ulkoiset vammat (mustelmat, turvotus ja haavaumat genitaalialueella)
- psyykinen oireilu (ahdistus, masennus, itsetunto-ongelmat, traumaperäinen stressihäiriö, itsensä vahingoittaminen ja itsemurha-ajatukset)
- käytöshäiriöt (aggressiivisuus, levottomuus, yliseksualisoitunut käytös)
- toiminnalliset häiriöt (univaikeudet, syömishäiriöt, oppimisvaikeudet)
- erilaiset tunteet (pelko, viha, häpeä, syyllisyys)
- lapsen muuttunut käytös
- lapsen puheet ja leikit

Miten kohdata?

- luo turvallinen ja luotettava ilmapiiri
- kuuntele ja usko lasta
- älä epäile, syyllistä tai vähättele
- anna aikaa kertomiselle
- pysy itse rauhallisena
- kysy avoimia kysymyksiä - älä johdattele

Esimerkkejä avoimista kysymyksistä:

Mitä sinulle tapahtui?
 Mitä sitten tapahtui?
 Mistä sinulle tuli tuollainen mieleen?
 Kerro siitä lisää. / Kerro lisää.
 Mistä tämä tuli?

Lähteet

Kujala, J & Käräoja, S. 2018. Seksuaalisesti hyväksikäytettyjen lasten kohtaaminen opettajan työssä. Saatavissa <https://www.finna.fi/Record/jultika.nbnfioulu-201810102913>

Nikkola E, Joki-Erkkilä M & Laajasalo T. 2022. Mitä teen, kun epäilen lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa? Saatavissa <https://www-duodecimlehti-fi.ezproxy.saimia.fi/xmedia/duo/duo17061.pdf>

Pukkala, M. 2021. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön vaikutukset lapsen seksuaalisuuteen. Saatavissa <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/130519/PukkalaMarianna.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Riku Rikosuhripäivystys. Lapsen ja nuoren tukeminen. Saatavissa <https://www.riku.fi/rikoksen-uhrina/lapsi-ja-nuori-rikoksen-uhrina/lapsen-ja-nuoren-tukeminen/>

Tekijä:
 Eevi-Maria Mielikäinen
 Sairaanhoitaja (AMK), Sosiaali- ja terveystieteiden
 Opinnäytetyö: Lapsen hyväksikäytöstä johtuvan oireilun tunnistaminen
www.theseus.fi